

BLIDÖ HEMBYGDSFÖRENING

ÅRSNUMMER 2006

Innehåll:

Styrelsen

Ordförande har ordet

Båtsmanstorpet

Fähuset

Stockekan

Roddsumpen

Stigar och vägar

Storklockan vid Blidö kyrka

Dagbok från 1907

Vagnsunda

Helmi hälsar välkomna

BLIDÖ HEMBYGDSFÖRENING

STYRELSEN 2006

Anders Sundberg (ordf)	Tel: 0176 - 826 4	Mobil: 070 - 340 17 95
Mikael Jansson (vice ordf)	Tel: 0176 - 840 32	Mobil: 070 - 528 40 32
Anita Bertilsson (sekr)	Tel: 0176 - 815 12	Mobil: 076 - 231 97 79
Margot Eriksson (kassör)	Tel: 0176 - 819 66	Mobil: 0709 - 45 00 68
Ulf Edlund	Tel: 0176 - 821 60	
Sven Österman	Tel: 0176 - 450 69, 450 10	
Gösta Roxell	Tel: 0176 - 821 18	(repr Oxhalsö byalag)
Jan Söderman	Tel: 0176 - 826 22	(repr Oxhalsö byalag)

Suppleanter:

Göte Lagerkvist	Tel: 0176 - 826 10
Henrik Sjögren	Tel: 08 - 747 07 27
Birgitta Sundbom	Tel: 0176 - 818 85

Revisorer:

Jan Orsvärn	Tel: 0176 - 810 98
Per Ottoson	Tel: 0176 - 820 27

Revisorsuppleanter:

Rolf Sjögren	Tel: 0176 - 880 12
Kalle Stensjö	

Valberedning:

Britta Gunnarsson	Tel: 0176 - 810 50
Kerstin Lind	Tel: 0176 - 821 03
Ola Söderman	Tel: 0176 - 811 35

Postgiro: 477 14 92 - 8

Det här är riktigt roligt. Att Blidö Hembygdsförening märker ett ökande intresse för de som verkat på öarna före oss. Hur de bott och hur de försörjt sig. Vilka glädjeämnen och sorger de haft, vad de använt för redskap i hemmet, för jordbruk och fiske – och vilka som är släkt med vilka...

Det blir allt fler som besöker Båtsmanstorpet i Oxhalsö, fler som berättar om sina släktingar bakåt i tiden, fler som undrar om ökstocken på vinden i Båtsmanstorpet.

Och många tycker att vi gör rätt när vi engagerat oss för att kartlägga och röja – vi hoppas på bistånd – gamla vägar på Blidö och Yxlan. Öarna utanför – som slipper biltrafiken – har inte behövt tampas med samma problem.

Vi har åter tagit tag i upprustningen av båtsmännens Fähus i backen strax norr om Torpet. Det händer ofta att man stannar till på vägen nedanför och ropar upp till de som jobbar: Vad kul – det här har vi väntat på.

När det händer så mycket i världen .. När så mycket ny teknik kommer fram som förändrar våra liv... Varför ska vi då bemöda oss om att spara och vårda alla dessa gamla grejer som gått ur tiden för länge sedan?

Ett svar måste bli att vi är en fortsättning på det som hänt före oss. Vi är bara en länk i en lång kedja. Det kommer fler efter oss. Som kommer att värdesätta det jobb vi lägger ner i dag på att vårda gamla föremål och att samla kunskap om det som varit.

Ett annat är att det är spännande och ger lyft åt fantasin... Hur såg de här människorna ut och vad tänkte de när de lyfte grytan från elden? När de slet med nät och åror iskalla morgnar när sjön gick hög.. När de skötte sina djur och åkrar...

Visst känns det ökande intresset roligt och uppmuntrande.

Men också ansvarsfullt. Det gäller för oss nu att hålla engagemangets låga brinnande och göra våren och sommaren 2007 till något som får besökare, bofasta och fritidsboende att känna samhörighet våra öars historia. Med människorna, med åkrar, ängar och diken, med vikar och stränder, med båtar och hus.

Så vi bör vara aktsamma om vårt kulturarv. Som generationer skärgårdsbor slitit ihop till oss.

Båtsmanstorpet, Fähuset, Stockekan, den hundraåriga Roddsumpen och de gamla vägarna är det som vi ska försöka göra det bästa av den närmaste tiden. Vi har flera andra förslag som verkar lockande att arbeta med.

Men som ordförande Anders Sundberg sade senaste styrelsemötet: Vi får inte ta på oss för mycket nu. Det vi har föresatt oss räcker ett bra tag till.

Fast ... Självklart är vi glada och tacksamma över nya uppslag och idéer som ni tycker vi bör ägna oss åt!

Helst i samarbete med er! Alla behövs!

Det finns hur mycket som helst att göra för oss, säger ordförande Anders Sundberg.

SÅ KAN DET HÄNDA NÄR MAN SVARAR JA...

Telefonen ringer. I andra ändan hörs en välkänd röst – Kerstin Roxells.

Hon frågar om jag kan tänka mig att vara med i styrelsen för Blidö Hembygdsförening.

Hon låter snopen när jag säger ja direkt.

Tiden går och jag hör ingenting mer om detta.

Långt senare kallar revisorerna i föreningen till möte. Då fick vi styrelseledamöter konstituera oss. Jag blev då vald till ordförande i en interimstyrelse fram till årsmötet 1996. Det hölls på senvåren 96. Och jag fick fortsätta som ordförande det kommande året. Så kan det hända när man svarar ja.

Vad vill jag att Blidö Hembygdsförening ska arbeta med?

Det finns hur mycket som helst att göra. Det viktiga när nog att prioritera det som ligger närmast i tiden.

Att Fähusets renovering blir klar

Att avtal tecknas mellan Oxhalsö Byalag och Hembygdsföreningen där det tydligt står vem som gör vad och vem har rätt att göra vad.

Att nya moderna stadgar skrivs

Att starta diskussioner om Torpets renovering

Att olika aktiviteter som ligger i föreningens intresse planeras

Jag berättar lite grann om mig själv:

Född på Västerö på norra Blidö tidigt 40-tal. Gick i skolan i Oxhalsö. Arbetade med min pappa Nils om somrarna och ett år efter skolan på motorprämen Ingrid. Öste en djävla massa grus. Mönstrade ut på bøljan den blå 1958 och var till sjöss fram till 1968. Sedan blev det vägverkets färjor fram till dags dato. Arbetade fackligt aktivt för mina kolleger på 90-talet.

Numera är jag folkpensionär. Är pappa till tre barn samt morfar/farfar till fyra barnbarn.

Det har varit en intensiv, rolig och mycket lärorik tid i styrelsen för Blidö Hembygdsförening.

Vi tycker att vi nu har läget under kontroll. Så vi ser fram mot de kommande åren som vi hoppas kunna fylla med bra aktiviteter för alla medlemmar – gamla som nya!

Tack för ordet!

Anders Sundberg,

Ordförande

Båtsmanstorpet som kan bli ett levande torp ...

BÅTSMANS- TORPET

Foto: Jahn Charleville

Det lilla röda huset ligger - som de flesta känner till - vid Bromskärsvägen på norra Blidö. En gång i tiden var det säkert grått... Det uppfördes redan år 1730 och då fanns ingen rödfärg till torpare och båtsmän.

Torpet hålls öppet på lördagarna sommartid. Och givetvis öppnar vi om någon vill besöka det andra tider.

Vi har funderat på hur vi ska göra Båtsmanstorpet mer levande. Många besökare - särskilt yngre - säger att de skulle uppskatta att se och uppleva ett Båtsmanstorp "på riktigt".

Inte längre som ett museum fyllt av i och för sig intressanta ting. Men där alltför många föremål trängs på väggar och i skåp och som stjäl uppmärksamheten från varandra.

Så drömmen är att göra Båtsmanstorpet till hur det såg ut då. Då båtsmannen och hans familj levde där. Med den öppna härden, med sängplatser, ja allt som hörde livet till på den tiden. Med källaren och avträdet en bit ifrån. Och källandet...

Om vi får fram det gamla grå timret under bräderna gör torpet än mer verkligt.

Det är inga nya tankar. Föreningen har funderat i liknande banor en lång tid. Olle Sewerin skrev redan 1999 i föreningens årsskrift om samma önskemål. Men då stupade det på att det inte fanns någon lokal i torpets närhet där föremål som "blivit över" kan visas.

Nu ska vi leta efter en sådan. (Se annonsen Efterlyst...)

Hur ska då ett Båtsmanstorp "på riktigt" se ut?

Bosse och Ulla Wiklund - Bosse var ordförande i föreningen under många år - berättar om Båtsmännen på Blidö i 1984 års Rospiggen.

Det är en utförlig berättelse som är väl värd att läsa och begrunda.

Där beskriver artikelförfattarna bland mycket annat hur det såg ut i torp och fähus. Även hur avträdet såg ut. En nog så viktig del av livet.

Jobbar vi på med detta hoppas vi kunna återskapa ett Båtsmanstorp från tiden. Kom gärna med idéer!

- Jag är övertygad om att ett levande Båtsmanstorp kan bli ett mycket attraktivt besöksmål på Blidö, säger antikvarie Gabriele Prenzlau-Enander på Stockholms Läns Museum. Gör ni detaljerade planer kan jag mycket väl tänka mig att det finnas sponsorer.

Och så gav antikvarie Prenzlau-Enander en rad tips vilka som kan vara intresserade.

Blidö Hembygdsförening tänker nu gå vidare. Håll tummen att det går bra! Tänk att få inreda ett riktigt Båtsmanstorp och visa det för våra barn och ungdomar... Och för alla andra intresserade.

**** EFTERLYSES ****

Blidö Hembygdsförening behöver en mindre lada eller liknande för att kunna förvara och visa föremål som skänkts under åren till Blidö Hembygdsförening. Gärna äldre som kan flyttas och placeras intill Båtsmanstorp.

Vi är tacksamma över alla tips i den vägen!

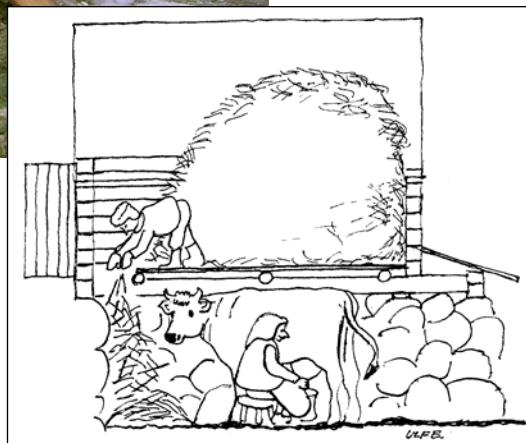
Ring till ordföranden Anders Sundberg

Telefon 0176 - 826 41

FÄHUSET

Foto: Göte Lagerkvist

Teckning: Ulf Edlund

Att timra som man gjorde förr är roligt. I vår kommer det riktiga taket på också, säger Micke Jansson. Micke har lagt ner m många arbetstimmar på upprustningen av det gamla Fähuset.

Fähuset hör ihop med torpet, säger Gösta Roxell som gärna berättar hur det såg ut med torp och fähus när han var barn.

Båtsmannens ladugård var ingen präktig ladugård för häst, flera kossor och gris. Nej vad båtsmannen hade rätt till och rotebönderna skyldighet att stötta var en ko och kanske ett par getter. Så det blev ett Fähus avsedd för en ko.

Ofta var Fähusen grävda och byggda i en backe där den lilla kon och getterna fick trängas i den nedre delen. Hö och torkade vassknippen stuvades in i den övre.

Fähuset i Oxhalsö har bedömts som kulturhistoriskt mycket intressant eftersom det är det enda bevarade enkohuset i den här delen av landet. Bidrag till upprustning har också beviljats.

Nu skriver vi 2006 och arbetet med upprustningen av Fähuset har satts i gång på allvar. Arbetet har pågått i perioder under flera år.

Micke Jansson (vice ordförande i Hembygdsföreningen) är snickare till yrket och har tagit sig an Fähuset:

- Det här är roligt. Att få timra på gammalt sätt .. Att få använda gamla hederliga verktyg. I mitt vanliga jobb när vi bygger moderna hus blir det mycket maskiner. Det slipper vi här.
- Huskroppen är nu uppe. Nu håller vi på med gavelspetsarna och ska ha dit tak- åsarna så småningom. Men de måste torka över vintern. Därför lägger vi på ett plåttak tills i vår. Sedan lägger vi på ett tak som det såg ut när fähuset kom till.
- Det här lilla huset är ett viktigt kulturhistoriskt minne. Vi måste behålla det som ett minne från tiden, säger Micke och lägger nästa timmerstock med exakt precision på varvet under.

Gösta Roxell – han representerar Oxhalsö Byalag i styrelsen – har också tagit renoveringen av Fähuset till sitt hjärta. Gösta finns på plats med yxa och såg på helger och också andra dagar när han har en stund över.

Gösta som kan så mycket om fartyg och båtar efter alla år på sjön och som har flera vackra träbåtar hemma vid sin brygga – som också måste hållas i skick – lägger ner massor av jobb både på Fähuset och på torpet.

Varför då?

- Jag har sett fähuset från det jag var barn. Jag gick i Oxhalsö högre allmänna läroverk där bredvid, säger Gösta och skrattar. Det var ju så vi kallade folkskolan...

- Fähuset har alltid stått där i backen. Det hör ihop med torpet. På den tiden fanns ju inte Bromskärvägen som nu skär av tomten. Där låg ju också vedbodarna och så skithuset förstås. Jag hjälpte de två syskonen Ernst och Beda på deras ålderdom – det var ju dom som bodde i torpet den sista tiden. Innan det blev museum.

- Det vore roligt att få återställa torpet som ett levande hem så långt det nu är möjligt. Det skulle Oxhalsö by vinna på. Och Blidö.

STOCKEKAN

Nu är det inte så att det ligger en ny Vasa på vinden i Torpet. Men en stockeka flera hundra år gammal. Är stockekan från medeltid – 1600-talet är inte så pjåkigt det heller – kan det enkla skrovet sätta fantasin i rörelse. Den har ju också grävts upp i marn i Oxhalsö så stockekan hör till ön.

När man kryper där i dammet uppe på vinden känns det som ekan längtar ut ur mörkret, att få komma ut i friska luften ännu en gång.

I oktober i år bad vi marinarkeolog Gunilla Larsson att komma till Blidö för att undersöka ekan. Hon gjorde det och tillbringade dryga timmen på vinden för att mäta och fotografera ekans skrov.

Intressant tyckte hon och menade att ekan gott kunde tas ner och läggas bredvid torpet. Om den bara skyddades med ett enkelt tak.

- Den mår bara väl av att ligga utomhus, sade Gunilla. Men stryk den först med sillake eller kokt linolja.

Hon kunde inte avgöra hur gammal ekan är. Från 1100-talet och framåt.

Och så tipsade hon om en kollega som specialiserat sig på att analysera medeltida föremål. Han heter Harry Alopeus och har utarbetat en skonsam metod som inte kräver stora ingrepp i det tunna skrovet.

Vi har pratat med honom och han har lovat komma och ta prov på senvintern.

Det ska bli intressant att höra vad han kommer att säga...

Enligt förförre ordföranden Bosse Wiklund användes samma typ av eka på stränderna i de baltiska länderna under medeltid.

Kommer ekan därifrån?

RODDSUMPEN

Ovanligt lättrodd säger Allmogeåtar om den båt som nu är på väg hem till Blidö.

För mer än hundra år sedan byggdes en roddbåt i Glxynäs – en så kallad roddsump. Namnet låter inte särskilt poetiskt men den berättar att båten är försedd med sump. Båten har under alla de här åren genomfått skiftande öden men har hela tiden använts och vårdats väl av sina ägare.

Sjöhistoriska Museet fick båten som gåva av Niels och Kerstin Gomer i anslutning till sitt projekt Människor och båtar i Norden.

När utställningen avslutades skänktes den vidare till vår förening med samtycke av ägarna.

Vid den tidpunkten var det inte möjligt för hembygdsföreningen att ta emot den fina båten. Föreningen Allmogeåtar lovade då ta hand om den till den dag då föreningen kunde hämta den.

Roddsumpen har under den tiden funnits på Fjäderholmarna tillsammans med de andra båtarna från skärgården. Men hon har använts i olika sammanhang och är enligt uppgift mycket lättrodd. Hon har mast och sprisegel som kan användas i förliga vindar.

Nu tycker vi att det vore roligt att ta tillbaka båten till Blidö efter alla dessa år.

Så i vår planerar vi för en utflykt till Fjäderholmarna.

Vi hoppas kunna använda båten i Hembygdsföreningens regi nästa säsong.

Kanske finns någon som planerar att gifta sig i Blidö kyrka i sommar och kan tänka sig att bli rodd till kyrkbryggan en vacker sommarlördag?

Hör av er i så fall! Blidö Hembygdsförening skulle känna sig hedrad för ett sådant uppdrag.

STIGAR OCH VÄGAR

*Margot Eriksson Anders Sundberg
Jan Orswärn och Ola Söderman
studerar kartan med de gamla
vägarna som leder till Boda och
Sandviken på södra Blidö*

Är ni också bekymrade över den ökande trafiken på landsvägarna på Blidö och Yxlan?

Den oron delas av många. Det är förenat med livsfara att gå och cykla på landsvägen i dag. För många bilar, för stora bussar och lastbilar som dessutom åker för fort att hinna till färjan.

Någonting måste göras. Bor man eller vistas i skärgården borde man ha rätt att kunna ta sig ut och gå och cykla utan att riskera livet. Större färjlägen och tätare avgångstider löser inte problemet – tvärtom. Vi får hoppas att ansvariga politiker också inser det..

Men det finns fortfarande kvar gamla fina vägar som användes före landsvägens tid. Även om delar av dessa vägar/stigar nästan är igenvuxna och resten används bara av ett fåtal.

I hembygdsföreningens stadgar att står att vi aktivt ska medverka till vård och bevarande av natur och kultur, landskapsmiljö och fornminnen samt vid samhälls- och miljöplanering...

Med det i bakhuvudet har vi börjat engagera oss att ta reda på var vägarna fanns och finns.

Tanken är inte ny. Erik Åhman på Yxlan föreslog att vi skulle ta itu med detta för flera år sedan.

Och Bengt Johansson aktiv i styrelsen för Blidö & Fritid arbetade fram ett ambitiöst program för en Blidö Vandringsled för några år sedan. Vandringsleden skulle knyta ihop de gamla vägarna och göra det möjligt att ta sig fotledes från norra Blidö så långt söderut man kunde komma.

Av olika skäl föll förslaget om en sammanhängande vandringsled. Men han noterade också att det hos många fanns ett stort intresse att återupprätta gamla vägar och stigar från fordom.

Det finns kartor hos lantmäteriet som markerar de gamla vägarna.

Det är hög tid att vi tar dem tillvara i dag. Annars riskerar vi att nya tomtägare sätter upp skylten "Privat väg – obehöriga äger ej tillträde".

Hembygdsföreningen har börjat med att provgå den gamla vägen mellan Blidögård – Sandviken – Boda – Blidögård. Den som fanns i vår barndom och långt tillbaka.

Det erbjöd inga svårigheter – vare sig praktiskt eller juridiskt. För vägen genom blidögårdsskogen mot Sandviken och Boda ligger under förvaltning av Blidögårds Samfällighetsförening som fick detta klart i en lantmäteriförrättning för fyra år sedan.

Vägen – eller rättare sagt skogsstigarna i nuvarande skick – kan alltså inte tas i beslag av de som äger marken runt vägen.

Vi gick tillsammans med Jan Orswärn och Ola Söderman från Samfällighetsföreningen stigen genom skogen en vacker höstsöndag och det var så himla fint. Det doftade från mossor och tallar och kvarvarande fåglar flög mellan träd och himmel.

Och stigen/vägen var väl upptrampad på vissa håll. Det visar att de väl kända både av de som bor i Blidögård och åt Sandvikshället och åt Bodahället.

- Ska vi nästa gång ta med röjsåg och ta grenar och annat som ligger i vägen, föreslog Jan och Ola oss.

- Javisst, sade vi. Nu måste vi i föreningarna hjälpas åt.

Sedan diskuterade vi om det var läge att också förse stigen/vägen med små skyltar så att även tillfälliga besökare kan hitta dem.

Det beslutet sköt vi på framtiden.

Detta för att lyssna på vad medlemmarna och de omkringboende anser om det.

Har ni några förslag på andra vägar som behöver få stöd och hjälp för att få vara kvar?

Hör av er i så fall!

STORKLOCKAN VID BLIDÖ KYRKA

Storklockan i klockstapeln har kvar sina inristade inskriptioner från 1744.

Birger Ahlrén i Kolsvik på Yxlan har nyligen fyllt 90 år. (Grattis Birger!) Birger har varit en flitig skribent i hembygdsföreningens årsskrift och har samlat på sig en diger kunskap om öarnas historia.

I väntan på nya forskningsrön från Birger – han jobbar på och har lovat komma med fler spännande avslöjanden om det som varit – läste vi det tal som Birger höll till "Storklockan" som finns i klockstapeln på Blidö och fortfarande är i tjänst.

Storklockan fyllde 250 år 1994. Den 3 september det året berättade Birger i sitt tal på kyrkbacken varför klockan kom till Blidö och hur det såg ut på samma plats år 1744.

Och vad som utspelades nära Blidö och på Yxlan.

För inne i Stockholm hade den svenska regeringen bett Ryssland (!) om hjälp mot den svenska allmogens opposition och inför ett danskt anfallshot.

Ryssland av alla länder. Som hade gett order om de grymma härjningarna mot Roslagen 1719. Den heta sommaren det året då ryska soldater brände och skövlade allt det som kom i deras väg på öarna och vid kusten. De skärgårdsbor som vägrade lotsa de ryska galärerna genom skärgården utsattes för avancerad tortyr.

Förhållandena mellan länderna kan ändras snabbt. Då som nu. För bara 25 år senare hade de höga herrarna glömt vad som hänt där ute i skärgården. Kanske de ens inte hade brytt sig...

Så 1744 härjas åter skärgården av ryssar – med regeringens goda minne. Då ankrar en rysk galärflotta vid roslagskusten. Yxlan, Rådmansö och Furusund blev drabbat av tusentals hungriga soldater. De blev kvar ett helt år berättar Birger.

Det gick åt mycket värdefull skog när galärernas besättningar drog runt och högg ner träd och annat de kunde komma över. Bönderna på Yxlan fick till sin stora förtrytelse se på när soldaterna mejade ner de värdefulla träden. Utan att få lov att protestera.

(I Norrtälje stadsbibliotek finns böcker som berättar hur ryssarna även stal mat och kreatur och våldförde sig på ensamma kvinnor. Det står ingenting om att sådant skedde även här på öarna... Skonades öarna eller var det för skamligt att berätta om?)

”Daglig fruktan, olust och grämlse” rädde då i socknen säger Birger i talet. Inte bara på grund av ”rysslukten”...

Också för att Länna församling krävde mera pengar från de fattiga skärgårdsbönderna. Blidö hade inte heller en egen kyrkogård. Man var tvungen att föra de avlidna i sina kistor ända in till Länna. Tänk er själva... I vinterkyla, höst rusk och storm ro eller segla med den döde i sin kista den långa vägen in till fastlandet...

Sedan till råga på allt hade den nya prästen Unander börjat missköta spriten.

Så socknen ville skapa en ljusning i eländet. Man beställde en Storklocka och en klockstapel.

”Den lilla utskärssocknen med 650 invånare fördelad på 18 byar och spridda på 11 öar beslutade att ge sig en kyrkklocka i stapel”. Birger menar att detta var ”en början till en frigörelse”. Ryssarna slapp man efter ett år men problemet Länna kvarstod.

Där ville man inte släppa taget om Blidö kyrka och skärgårdsförsamlingen. Först efter långa förhandlingar år efter år kunde Blidö kyrkogård invigas 1781.

Birger Ahren beskriver också hur det såg ut på kyrkbacken för 250 år sedan.

Kapellet låg på en liten holme. Mellan holmen och själva Blidö låg kärrmark som betades av kor som tillhörde Blidö säteris herrskap. Över till kyrkans holme gick en träbro. Det var över den träbron som våra förfäder gick varje söndag. Kvinnorna i långa svarta kjolar och hucklen, männen i blankslitna lappade byxor.

I ur och skur. Ibland säkert hungriga, ibland våta och frusna, ibland rädda för prästens domedagspredikningar – ibland kändes det säkert välkommet att få sitta i bänken och få höra visa ord och samtidigt vila de trötta benen.

Sist men inte minst fick man veta både i kyrkan och på kyrkbacken vad som hänt sedan sist.

I dag när man står på den välskötta och tysta kyrkogården är det svårt att föreställa sig hur det såg ut och hur viktigt det måste ha känts att få komma hit.

Men blundar man, lyssnar på trädens sus och tänker på Birgers beskrivning så nog kan man se kapellet och människorna framför sig.

Fast vidden av deras liv och tankar är omöjlig att förstå till fullo för den som lever i dag.

De flesta av oss är för bortskämda med mat, värme och ljus. Och rädda för livets realiteter.

P.S. Vi ville ha en bild på storklockan. Som finns i klockstapeln. På nervägen i den branta trappan från andra våningen i stapeln föll blickarna på den straffstock som användes på 1700 och 1800-talet på de som på något sätt hade burit sig illa åt.

”Syndabockarna” fick sticka fötterna i hålen och sitta på kyrkbacken till allmänt be skådande.

Allas vår vänlige kyrkvaktmästare Rune Erlandsson lyfte ner stocken och flyttade den till backen där den stod på den tiden. För att visa hur det tedde sig..

Hm.

En högst otillåten och politiskt inkorrekt reflektion: Är det manne dags att låta straffstocken göra tjänst på nytt? Så kanske världen slipper lite av den djäkelskap som tycks vara på modet. Den som bär sig vidrigt åt mot barn, djur och miljö kan gott få sitta där och skämmas.

Nu hukar sig Anita Bertilsson för alla ruttna tomater som förmodligen är på väg genom luften...

(För säkerhets skull vill jag tala om att Rune inte ansåg att det var en bra idé.)

D.S.

DAGBOK FRÅN
FÖRSTA JANUARI
1907 TILL 30 JUNI 1909

ANTECKNADE AF
BROR AUGUST
HELLBERG
GLYXNÄS BLIDÖ

Vi läser skärgårdsbonden
Bror August Hellbergs
dagbok åren 1907 till 1909
och blir fängslade. Läser
sidorna flera gånger och ser
även det som inte står. Men
bilden är klar. Så här levdes
livet i Glyxnäs för snart 100
år sedan.

*Bild av pappa Bror August med hustru Frida och
förstfödda dottern Svea Foto från Sven Österman*

Visst – allt står inte. Bror August skrev bara några rader om det som utträttats under dagen. Säkert fanns många tankar som inte kom på pränt – säkert värkte det i både rygg och annat efter allt slit. Och hustrun Frida.. Tänk om hon också hade skrivit. Men hur skulle hon ha tid till det. Hon behövdes både hemma med alla barnen och överallt där Bror August behövde ett handtag. Frida var från Wagnsunda. Och det kan vi läsa – att de ofta rodde och seglade dit. I synnerhet i början av deras äktenskap.

De allra första åren återkommer också rader som gör en sentida läsare varm om hjärtat. Som när Bror August skriver med stolthet över dottern Svea och hennes framsteg. Hur mycket hon väger och när hon säger de första

orden. En småbarnspappa i början av 1900-talet som är så glad över sin lillflicka... Var det vanligt?

Det är synd att vi bara har utrymme för några rader ur dagboken. För den ger en bild av ett ljust Blidö där byborna umgicks ofta och också hjälptes åt. Vi vet ju det fanns mörka sidor med sjukdom och annat men i Bror Augusts anteckningar överväger ändå det ljusa.

Bror August var med sin tid och hade säkert införskaffat fotogenlampor som lyste över bordet med skrivdonen.

Iskyla eller sommarvärme, storm eller stiltje. Det var bara att kliva upp ur kojen och ta itu med dagens arbete. Sela på hästen och jobba på. Harva, lasta sten och grus, plöja och så. Skulle man till grannbyn, skomakaren eller barnmorskan var det bara till ge sig iväg. Envar sin egen färdtjänst.

Och sedan fanns förstås sjön. Sjön – alla skärgårdsbors landsväg. Till kvarnen, till kyrkan, till slakten i Wagnsunda.

Sommartid skulle kor och får forslas iväg på bete på holmarna utanför. Och fisket... Mycket skriver om Bror August om all den fisk som drogs upp i nät och skötar. Upp till 50 gäddor, många kilo abborrar och sik kunde det bli vid ett enda tillfälle. (Vad har vi gjort med Östersjön vi människor?)

Ja, det är så roligt att läsa alltihop. Han och Frida måste ha varit bra trötta när det skymningen började falla och dagens arbete var till ända.

Men Bror August gav sig inte – varje kväll skrev han. Tack för det!

Det är så nöjsamt att läsa. Men vemodigt på samma gång. Det går inte att vrida klockan tillbaka och mycket bra har hänt under de hundra år som gått sedan dagboken skrevs.

Men var finns de odlade åkrarna där duktiga jordbrukare plöjer och sår? De blir allt färre. Korna har också försvunnit – men än så länge finns får som gör sitt bästa för att hålla landskapet öppet.

Och ursäkta en längtansfylld suck. Det skulle vara bra mycket roligare att åka till affären på en fridfull landsväg i trilla bakom en välskött Freija än i en rostig Volvo som drar en massa lortig bensin uppgrävd i krigszonernas Mellanöstern. Och dessutom riskera att möta en ström av bilar i vild fart som måste hinna till färjan.

Nog om det – nu får Bror August berätta om några dagar i december 1907 (en månad av många...):

1. *S. Oscar Winter vind SW På em W bris var på em till skomakarn i Bruket.*
2. *M. Frida och jag i källaren och plocka potatis,*
3. *T.. Dito. Plåttom vinter och mild vind SO.*
4. *O. Skickat 5 tunnor potatis till C. Jacobsson Stockholm. Gick till kyrkostämma i sockenstugan där det beslöts att skiljas från Länna moderförsamling. Intressant stundom häftiga debatter.*
5. *T. Plöjt i Hemgården.*
6. *F. Slutplöjt för 1907. Hurra.*
7. *L. Till bonot vind SW. Stilt på em. Fingo omkring 50 gäddor 30 abborrar.*
8. *S. Rodde till Blidö kyrka där pastorn kungorde att Konung Oscar gått till sina fäder. Som ej order angående sörjebetygelser kommit ringdes en kvart. Beda Paud Gerda och Linnea var hit. Sjömansfest i Oxhalsö.*
9. *M. Lagt ihop brandved i Söderängen.*
10. *T. Sjöberg här och slaktat grisen. O vind snöat.*
11. *O. Styckat och saltat grisen vägde 79 kilo utom huvud och ister. Till Bruket och köpt.*
12. *T. Till Bergmans och dragit upp "Linnea" och "Lydia". Vind NO.*
13. *F. Rustat på tröskverket. Kallt.*
14. *L. Satt järn på frammkälsmede. På kvällen hämtat nya stöflar. Sjukkassemöte hos Frans Sjöblom.*
15. *S. Sorgegudstjänst i kyrkan Oscar 1.*
16. *M. Söderängsbacken tog ihop ved Frida tvättat*
17. *T. Till bonot 29 gäddor.*

Ja ni ser. Alltid något att göra, alltid något att ta itu med. Många turer runt om på Blidö – ärenden till grannar och till vänner. Och till kyrkan. Till fots, med häst och vagn, med båt – och när isen höll – på skridsko

Inte ett ord om ängslan för dåligt väder. Bara ibland ett konstaterande om att storm gjorde att han var tvungen att vända tillbaka.

Dagböckerna är väl värda att läsa i helhet. Ni som vill veta mer om vad som hände i socknen i början av förra seklet ring gärna till Sven Österman. Det är Sven som har hand om dagböckerna.

Bror August är Svens morfar och hans mamma är Svea som Bror August skriver så mycket om. Svea var deras första barn. Hon skulle få fem syskon.

WANGSUNDA...

Frida Hellberg var född Wikström och familjen Hellberg rodde och seglade nästan varje vecka till Vagnsunda där Frida var född och uppväxt. Byn som ligger så långt söderut man kan komma på Yxlan.

Inte förrän på 30-talet byggdes landsvägen ända fram till Vagnsunda. Det fanns väg innan också men den var inte körbar.

Den vackra boken "Vagnsunda – skärgårdsbyn vid vägens slut" skriven och producerad av Vagnsunda skötarstuga berättar både om byns historia och om de människor som bott och levat där.

Egentligen är namnet Vagnsunda en missuppfattning hävdar författarna. Det står Wangsunda på de gamla kartorna. Ordet vang betyder gärde eller våt äng. Och byn omgärdas av låga ängar – tidigare sjöbotten – som är byns kännemärke och stolthet.

Avsaknad av landsväg gjorde att Vagnsunda längst söderut på Yxlan levde sitt eget liv och förbindelserna med yttrevärlden fick ske med båt. Det skapade självständighet och goda sjömän.

De många bilderna i boken skildrar livet i Vagnsunda. Det handlar om småskaligt jordbruk och fiske.

Och skutbyggen. Flera kapitel berättar om skickliga yrkesmän som byggde de skutor som vi alla har hört talas om i olika sammanhang. Yrkesmän som var födda med handlaget och som tog itu med bygget utan att ha gått avancerade tekniska linjer i högre skolor. Seglingen och farvattnen kunde de utan och innan.

De som satt i skötarstugan i Vagnsunda och hjälptes åt med boken har tagit tillvara historier som annars skulle kunde bli glömda för alltid.

Det finns fler böcker som skildrar andra byar på Yxlan och Blidö. Vi får återkomma till dem i annat sammanhang.

Sådana böcker behövs – inte bara för de som bor i byn eller har anknytning dit.

För nu kommer nya bybor som gärna vill läsa om byns historia och om de människor som har bott där.

Kunskapen om detta gör att man blir mer varsam om miljön.

HELMİ HÄLSAR: VÄLKOMNA OMBORD

Roslagsskutan Helmi byggdes i början av 1880-talet på Svartlöga i Blidö socken. Hon fick några år senare och fram till 1946 sin hemmahamn på Blidö.

Det året blev hon ombyggd till fritidsbåt och döptes om till Ellinor. Under en period gick hon som bokbåt i skärgården.

Efter okända öden återfanns hon i uselt skick 1986 av roslagsgrabben Anders Justrell och lades upp på Björkövarvet. 1997 övertog Sjöhistoriska Museet skrovet där det sedan förbyggdes av den skicklige båtbyggaren Kjell Justrell, Anders pappa.

SAMMA HELMI SOM 1886

Den ideella föreningen Helmis Vänner FHV bildades och fick ta hand om Helmi. Skrovet återvände till Blidö och skutan förbyggdes vid Stämmarsund till 1920-talsskick. Formellt är det samma Helmi som i det första mätbrevet från 1886!

Därför är Helmi den enda kvarvarande autentiska sandkilen/roslagsskutan. Hon är resultatet av en lokal mobilisering av ideellt arbete, företag, bidragsgivare och sponsorer och inte minst köpare av Helmimedaljen, 160 st á 5 000 kr!

Sjösättningen pingstdagen 2002 vid Stämmarsund i strålände sol med uppemot 3 000 åskådare var ett stort evenemang. En dag som många hade längtat efter. Stämmarsund är numera Helmis hemmahamn.

SAMARBETE MED HEMBYGDSFÖRENINGEN

Nu seglar Helmi med passagerare som vill uppleva skärgården på ett traditionsenligt sätt. Vi ser fram mot våren och sommaren 2007!

FHV har fått Helmi som gåva av Statens Maritima Museer med vissa restriktioner. FHV ser sig inte bara som rederi utan också som vårdare av skärgårdens kulturarv.

Det betyder att vi även bland annat vill samla dokumentation av skutepoken och dess betydelse för skärgården – från naturhushållning till penninghushållning.

Här finns ett gemensamt intresse med Blidö Hembygdsförening att ta reda på och berätta mer om det som varit.

Dokumentation kan omfatta intervjuer med de som minns eller har hört berättas om skutepoken. Eller har gamla fotografier och andra dokument som loggböcker, brev och tidningsurklipp.

Var byggdes och torrsattes skutor? Var fanns hamnarna? Vilka var ägarna? Laster? Blidös skitgrop för kompostering av avfall från Stockholm?

Ett förslag kunde vara att vi tillsammans sätter upp en informationstavla. Många spännande frågor om bygdens historia väntar fortfarande på svar.

Gemensam programverksamhet kan ge medlemmarna i våra föreningar fler och välbesökta aktiviteter.

Ska vi sjösätta ett allmogeåtsprojekt?

FHV är med i EU-projektet Skärgårdsmuseer som ger spännande impulser och viktiga kunskaper.

Låter det här intressant? Steget från idéer till handling är inte långt. Låt oss ta det tillsammans.

Sören Norrby

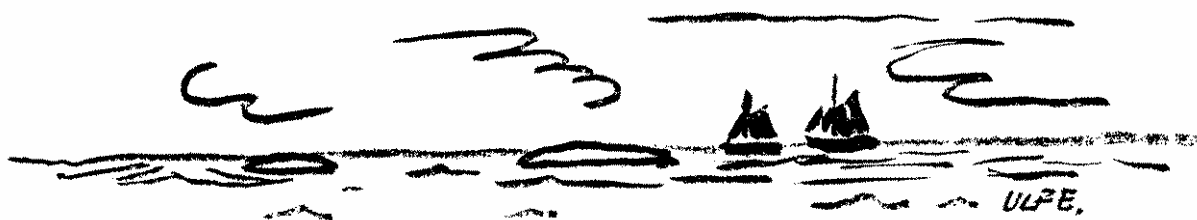
Vice ordförande i föreningen

Helmis vänner

Sammanhållande text: Anita Bertilsson

Teckningar: Ulf Edlund. Layout: Göte Lagerkvist

Foto: Anita och Göran Bertilsson, Allmogeåtar, Sven Östermans arkiv

B FÖRENINGS-
BREV

PORTO

Avsändare:

Blidö HembygdsFörening
760 17 Blidö